

Acta sanctorum

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur, quae
ex Latinis et Græcis, aliarumque gentium antiquis monumentis

Quo dies primus et secundus continentur

Bolland, Johannes

Parisiis et Romae, 1866

Caput I. De Witberto, cujus oculos radicitus evulsos S. Fides redintegravit.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73889](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73889)

AUCTORE
BERNARDO.

fere Andegavi exegerat, priusquam se Conchas hic scriptor contulerit.

h Id est, de miraculis S. Fidis, de quibus priori num. locutus erat.

i Non vulgi rumoribus motum, non credulum levemque hominem fuisse, at contra viri gravis, cauti, prudentisque partes omnes hic explevisse Bernardum, ex his satis superque liquet.

k Et hæc rursus aliaque, quæ subduntur, ejusmodi sunt, ut iis, quæ auctor ille refert, merito habeamus fidem.

l Ordinem chronologicum, seu, ut subdit, annorum, quibus miracula illa facta sunt, ordinem non observavit Bernardus, sed miraculorum similitudinem, quorum certa explorataque esset veritas.

m Fraternalitas est titulus honorarius, quo reges, cum ad invicem scribebant, antiquitus etiam utebantur, uti et episcopi cum ad episcopos, et clerici cum ad clericos litteras dabant. At titulum illum episcopo a simplice sacerdote attributum etiam quandoque fuisse, vel hinc manifestum fit.

n In apographo nostro additur: Explicit epistola; ac dein subditur: Incipiunt capitula libri sequentis, de quo vide a nobis dicta in Comment. numm. 90 et 94. Porro ita se capitulorum elenchus in nostro apographo habet:

CAP. 1. De Witberto, cujus oculos radicitus evulsos S. Fides redintegravit.

CAP. 2. De Gerberto simile miraculum.

CAP. 3. De eo, qui irruens in monachum S. Fidis, occubuit præcipitio.

CAP. 4. De ea quæ sacræ imagini assurgere contempsit.

CAP. 5. De filia viduæ cæca.

CAP. 6. De muliere, quæ usurpavit annum, quem altera moriens S. Fidei reliquerat.

CAP. 7. De improbo mercatore.

CAP. 8. De puero, in quo quadripartitum gestum est miraculum.

CAP. 9. Item de cæco et claudo.

CAP. 10. De eo, qui a suspendio furcarum S. Fidis auxilio liberatus est.

CAP. 11. De eo, cui ad conterendos ferros compedes S. Fides martellum attulit.

CAP. 12. De eo, qui præmonitus a S. Fide per fenestram turris saltu evasit, et de mirabili asino.

CAP. 13. Iterum de Gerberto miraculum.

CAP. 14. De peregrino captivo et vinculato subitoque S. Fidis auxilio liberato.

CAP. 15. Reversio tertia Barnardi ad S. Fidem et quod Witbertus illuminatus jam obiisset.

CAP. 16. De eo, quem S. Fides gladio percussum mirabiliter sanavit.

CAP. 17. De quodam Bernardo de morte suscitato, et de mirabilibus ipsi ad S. Fidem venientibus in via ostensis.

CAP. 18. De mulo a morte resuscitato.

CAP. 19. De reperto accipitre.

CAP. 20. De puella contracta.

CAP. 21. De contracto directo.

CAP. 22. De rustico a dæmonio liberato.

CAP. 23. De quadam puella simile miraculum.

CAP. 24. De milite sagitta vulnerato et per S. Fidem sanato.

MIRACULORUM

LIBER I

CAPUT I.

De Witberto, cujus oculos radicitus evulsos S. Fides redintegravit.

Igitur adhuc in pago Rotenico a, ubi et beatissima virgo requiescit Fides, in vicinia vici Conchacensis presbyter quidem *, Geraldus nomine, susperstes habitat, qui habuit consanguineum ac in Pontificali Confirmatione b filium, nomine Witbertum, suæ domus vernaculum, rerumque suarum procuratorem strenuum. Hic aliquando Witbertus festivitatis gratia ad Conchas * perrexit, completaque de more solenni lucubratione vigiliæ c, in crastino, id est, in ipso solemnitate die, recidivo redibat tramite, cum offendit sinistra fortuna præfatum dominum suum, occulto zeli odio adversus se commotum. Hunc presbyter cum peregrino habitu cominus cerneret, et * verbis pacificis in primo aggressu ita affatus est: Ecce, Witberte, Romeus d, ut video, effectus es; (sic enim in eadem patria Sanctorum peregrini appellantur; et respondit: Etiam, domine, a festivitate S. Fidis revertens. Tum vero de cæteris quasi amabiliter exquisito dat licentiam abeundi. At cum paululum sese præterirent, respiciens post tergum Judaicæ conditionis sacerdos *, (si tamen sacerdotem, qui sacrilegio sacerdotium contaminat, vocari fas est) jubet homini, ut paulisper opperiat se; quem consecutus mox a suis utrobique vallatum teneri præcepit.

6 Quod cum ille vidisset nimio metu intremiscens, summam cujus criminis arguatur, percontari cepit. Cui vir perfidus hujuscemodi * dedit responsum: Malum mihi fecisti et pejus factum ire paras, et ideo non aliter, quam ipsis tuis oculis satisfaciens mihi supplicium dabis. Nec tamen apertius, quasi præ pudore, designavit modum culpæ; namque est sacerdotibus inhonestum de zelotipio e suo agere iudicium; siquidem hujus mali causa de suspitione stuprandæ mulieris erat exorta. Ille vero, ut erat rei ignarus, omnigenæ culpæ purgationem satis confidenter profert. Ecce, inquit, domine, omne nefas, quo tibi suspectus habeor, si est, ut palam detegas, legaliter refellere paratus, non æstimo inveniri posse, quo pacto iram tuam tuorumque fidelium incurrere debeam. Ad quem ille: Cessent, inquit, cessent superflua excusationis ambages; jam enim dudum conclamatum est, data sententia, ut oculis careas. At ille gladiatorio sibi animo illum * insistere, irremparabilemque suæ destructionis horam imminere, nec ullum precii locum fore ulterius cernens, adhuc tamen, quamvis de præsentis diffidens salute, hujusmodi clamorem addidit: Domine,

D

CAP. I.

A suscepta ad S. Fidem peregrinatione revertenti

a

* an quidam?

b

* Lab. Concham

c

* Lab. omittit et

d

* Lab. male sacerdotes

e

* Lab. summa

* Lab. addit minaciter

* Lab. omittit illum

f

Witberto, ab hero suo, cui de crimine falso suspectus erat.

g

* Lab. omittit illum

h

* Lab. omittit illum

i

* Lab. omittit illum

j

* Lab. omittit illum

k

* Lab. omittit illum

l

* Lab. omittit illum

m

* Lab. omittit illum

n

* Lab. omittit illum

o

AUCTORE
BERNARDO.

A mine, indulge, quæso, veniam, et si non propter innocentiam meam, saltem pro amore Dei et S. Fidis, cujus amore in præsentiarum gesto sacrum peregrini habitum.

ambo oculo
radicitus
evelluntur,

7 Ad hæc torva bellua nec Deum, nec Sanctam ejus magni pendens, effero furoris rugitu frendens, diu conceptum blasphemiam venenum, ita verbis evomit sacrilegis: Nec Deus, nec S. Fides hodie, inquit, te liberabit, neque eos invocando proficies, ut a manibus meis impunitus abeas, neque eo confugies, ut ob peregrini habitus reverentiam, cum sis mihi iniquissime injurius, te in contemptibilem inviolabilemque habeam personam. His dictis, jubet hominem dari præcipitem, oculosque innocentis violenter eripi. Sed cum nullum suorum (qui tres tantum erant, quorumque nomina propter barbarismi præmittimus horrorem) ad tantum facinus impellere potuisset, illum ab eisdem saltem gravari impetrans, repente idem elapsus ab equo, digitis, quibus sacrosanctum Christi corpus contrectare consueverat, sui filii oculos violenter abstraxit, humique negligenter projecit. Non sine supremæ virtutis præsentia, quæ non sinit homines divinæ curæ exortes, et semper adest prope invocantibus se in veritate, facitque judicium injuriam patientibus.

* Lab. quorum

* Lab. contractare

B 8 Nam, qui tum ibidem affuere, cernere continuo niveam meruere columbam; aut certe, ut ipse adhuc patror sceleris solet asserere, pica extitit, quæ pica, id est, columba, ocellos miseri, recenti cruore illitos, in ipsa hora suscepit ab humo, supraque montuosæ telluris altitudine elevata, ad Conchas deferre visa est f. Nec mirum, si Deus aliti picæ oculos ad tempus servandos credidit, qui per corvos olim victum Helia in deserto præbuit; vel forte, ut Divinitas voluit, ales dubia venit, quæ nec bene pica, nec bene columba, animadverti potuit, verum inter utriusque avis qualitatem non ambigua fuit discretio, cum hi quidem candidatam columbam, ille vero non aliud se vidisse perhibet, quam picam nigro distinctam et albo.

quos avis
Conchas deferre
visa est.

* Lab. vel

f

Sed quia Deus impiis terribilis, mitis vero apparebit justis, fieri potuit, ut insontibus quidem ac pro viso scelere tacita conscientia ingemiscens candida species visa fuerit, scelerato vero confusa. Quod tamen idem cum vidisset sacrilegus, pœnitentia ductus, lacrimari cepit profusus. Cui ab uno sociorum ejus idem facere incassum tardeque, dictum est. Indeque abiens sacram Missæ celebrationem postea, aut propter perpetratum scelus non præsumpsit, aut (quod verius videtur) propter rem sæcularem omnino neglexit.

C 9 At vero mater hujus Geraldii, læsæ innocentiae vehementi affectu compassa, prædictum Witbertum domi recepit, cunctaque sibi necessaria, donec sanus factus est, benignissime suppeditavit. Cum qua etiam eadem tempestate obversatus fuerat, non tam ex præcepto sui senioris g, quam declinando atrocitatem ipsius, quam in illum idem senior, sævior solito exercuisset, ex quo falsi zeli vulnus in corde percussisset. Isdemque sanus effectus, eodem anno arte joculari h publicum quæritavit victum, indeque quæstum occæpit; adeo ut (sicut modo assolet referre) oculos ultra habere non curaret, tanta eum et lucrî cupiditas, et commodi jocunditas delectabat.

Curatis vul-
neribus ei
S. Fides

g

* Lab. Is denique

h

* Lab. accepit

post annum
apparet;

10 Evoluta itaque anno, impendente solemnitate die, dum pridie ante vigiliam membra

sopori dedisset, adstitisse sibi inenarrabilis elegantiae visa est puella, aspectu angelico atque serenissimo, facie candida, roseoque rubore guttatim respersa, quæ inestimabili vultus vigore omnem humanum superexcelleret decorem. Quantitas vero non alia erat, quam ea, quæ passionis tempore fuisse legitur, id est, statura puellaris, necdum provectæ ætatis i; vestes erant amplissimæ, auroque per totum intextæ mundissimo ac subtili picturæ varietate circumdata. Manicarum vero quantitas ad vestigia usque dependens, in minutissimas rugas præ sui magnitudine subtiliter contracta; sed et ligatura capitis in orbem complicata bis binis perspicui candoris emicabat margaritis. Verum pusilli corporis habitudo nihil aliud mihi significare videtur, quam quod passionis tempore (sicut diximus) juvenis legitur fuisse k.

mirabili for-
ma, cujus ex-
positio datur;

k

11 Oris autem qualitas, quantum fas fuit huic, cui hæc visio apparuit, discernere, sive mirabilis habitus, non, ut reor, sine causa exstiterunt; nam præclarum in se hæc eodem gerunt portentum; siquidem vestes mensuram personæ excedentes, armaturam, sive protectionem exuberantis fidei possumus accipere, quarum aureus fulgor spiritualis gratiæ illuminationem aperte figurat. Quid subtilitas picturæ, manicarumve rugositas, nisi divinæ sapientiæ indaginem præfert? Et merito in principali corporis parte, id est capite, sunt visæ quatuor gemmæ, per quas liquido principalium virtutum, prudentiæ, justitiæ, fortitudinis ac temperantiæ, possumus advertere quadrivium l.

E

l

Quarum S. Fides, quia notitiam perfectionemque habuit, ac penitus Sancto afflata Spiritu, cæteras quoque, ab his derivatas, intra viscera amoris perfectissime coluit, omnimodis Altissimo placuit; ac proinde non ignara summi boni, sacro martyrio immolandam semet ultroneam, curamque Christo obtulit haulocastam m. Restat faciei qualitas, quam licet primam, ut a relatore didicimus, præmississemus, ultimam tamen in expositione nostra ponemus; quia in eadem, quæ est totius vitæ summa finis, caritatem significare sentimus, per candorem videlicet faciei; bene etenim per candorem, qui nitore sui alios colores vincit, caritas intelligitur, virtutum perfectissima, quem nos ante ruborem, qui martyrium insinuat, non absurde, ut a nostro relatore accepimus, præmissimus, quia ad martyrii gratiam absque charitatis eminentia nequaquam pervenitur. Hanc itaque virtutem Deo gratissima carissimaque Fides invicibiliter n servavit, quando pro illius amore intempestivam mortis acerbitatem inhianter expetiit.

m

F

n

12 Mox vero, ut ad incepta redeam, eadem Beatissima, fulcro cubilis innixa, supra dextram dormientis malam leniter suaviterque manu admota, sic inquit: Dormisne Witberte? Cui ille ait: Quis es, qui me vocas? At illa respondit: Ego sum S. Fides. Ad quam ille: Quid causæ accidit, Hera o, ut ad me venires? At illa respondit: Nihil aliud, nisi ut te visam. Witberto vero gratias agente, ipsum rursus S. Fides interrogat: Cognoscisne me? At ille eam, ac si jam dudum visam, recognoscens, sic visus est respondere: Etiam bene te video, Hera, et optime agnosco: Dic etiam mihi, quomodo te habeas, inquit? quamque prospere tua res agatur? Ille respondit: Optime, Hera, rebus meis succedit fortuna, cunctaque Dei gratia sunt erga me

spondetque,
eum oculos
sub certa con-
ditione rece-
pturum,

o

* suppl. et illa

AUCTORE
BERNARDO.* Lab. omittit
de se

me prospera. Cui illa: Et quomodo, ait, prospera, quia lumen cœli non vides? Ille enim; ut fit in somnis, aliter de se*, quam res erat, videre putaverat. Qui mox ad hunc finem interrogationum, oculorum reminiscitur amissorum, et quomodo, inquit, videre possim, qui anno præterito a tua festivitate remeans, injusti domini violentia oculos miser perdidit? Et illa: Nimium, inquit, Deum offendit, graviterque summi Artificis iram irritavit, qui te immeritum corporis detrimento damnavit; verum si crastina luce, quæ erit martyrii mei vigilia, Conchas perrexeris, emptasque duas candelas unam quidem ante aram S. Salvatoris, alteram vero ante aram, ubi gleba corporis mei condita est *p*, apposueris, oculorum de integro reformatorum decore mereberis gaudere, si quidem pro illata tibi injuria celestis Judicis pietatem ingenti clamore ad misericordiam promovi, Deumque pro salute tua sedulæ precis instantia tandiu fatigavi, quamdiu ipse impetratæ optionis effectum facilem exorabilemque redderet.

quam cum
implevisset,* Lab. præ-
sens*q*
r* Lab. per
ordinem

13 Hæc ubi dicta dedit, cœpit iterum atque iterum abitu instare, et, ut celerrime pergeret, obnixius monere, imo de pretio emendæ ceræ hasitanti, ita consulere: Mille homines, quos numquam vidisti, inquit, tibi sunt daturi; præter hæc tamen, ut tuum negotium facilius peragas, pergo festinus præsentii* diluculo ad ecclesiam hujus parochiæ (sane hæc erat, apud quam oculos amiserat, quæ ab antiquo SPARIACUS *q* vocabatur) ibique Missam audiens sex denariorum *r* reperies datorem. At ipso pro consolationis beneficio condignas grates rependente, virtus cœlestis rediit. Continuo ergo expectatus, præfatam petiit ecclesiam, ubi cum universis omnem hanc visionem exposuisset ordine*, omnes pro deliramento reputarunt. Nec tamen cœptis desistens, cum singulos singillatim supplicando circumfusam rogaret multitudinem, querens duodecim oppignerare denarios, e cæteris tandem quidam Hugo se proferens huic aperta crumena gratis sex nummos cum obolo porrexit, qui tantum, quem in visione acceperat, excessit numerum; tunc ille, non immemor visionis divinæ, fit certior de futura promissione. Quid verbis opus est? Adit locum, visionem prodit senioribus, emit cereos, apponit altaribus, excubat coram aurea sacratissimæ Martyris imagine *f*.

*s*singulari pro-
digio oculos
recuperat,* Lab. male
aut* Lab. peni-
tusque

14 Circa autem medium noctis videtur videre in oculorum sibi excisorum locellos, geminas fulgoris quasi baccas *t* haud* plus quam lauri arboris magnas, desursum immitti, penitus* infigi; qua statim reverberatione confusus cerebrum, versusque in stuporem, obdormivit. Cum autem matutinæ laudes agerentur, propter concentum et vociferationem psallentium expectatus, videtur sibi fulgentium luminarium, hominumque sese motantium quasi umbram conspici. Verum pro interno cerebelli dolore, stupor desineret, cœpit jam apertius rerum formas discernere, atque in se vix reversus, recollit visionem, manibusque appositis contractat redvivæ lucis fenestras, carnes* integerrime pupillis in fronte reformatas. Ac* continuo, adhibitis testibus, immensam Christi magnificentiam immensis prædicavit laudibus. Fuit igitur

* Lab. carnis

* Lab. At

ineffabile gaudium, inaudita lætitia, incredibilis stupor, dubium pene discrimen, utrum somni imaginatione, an rei veritate tam inauditum miraculum cernerent, præcipue his, qui prius eum noverant.

15 Inter hæc res ridicula plausuque dignissima accidit. Nam, ut erat homo purissimæ simplicitatis, irrepsit eum* corde superflua timoris trepidatio; forte illum Geraldum, qui sibi dudum oculos evulserat, ad publicam, ut fit, solemnitatem adventasse, sibi que denuo si casu obvium haberet, fretum majore manu, renovatum oculorum decus excisum ire. Idcirco ergo inter confusum promiscuæ turbæ strepitum, quo potuit, occultius elabatur, nondum tamen ad unum* de recuperati luminis dono erat certus; tantus eum rei stupor invaserat, cum forte inter angustias turbarum, ad ecclesiam concurrentium, jam claro die asinum offendit oppositum; quem cum fuisset intuitus, virili severitate increpitans sic inquit: Heus tu, homo, quisquis es inepte, abige asinum tuum, ne fiat viatoribus offendiculum. Hic primum de veritate facti actus certissimus, secessit præpete fuga ad quemdam notum sibi militem *u*, cujus municipium in eminenti rupe situm, ita natura rerum undique muniverat, ut omnimodis machinis inaccessibile videretur, non a Conchis longius quam sexdecim millibus. Ad id ergo propter inexpugnabilem valli tuitionem confugiens, vix aliquando a monachis multa prece exoratus, multa que securitate donatus rediit. Quod cum plerique omnes, tam ex longinquis, quam proximis regionibus, confluentes, pro inaudito miraculo* eum certatim videre festinant, nonnulla ei beneficia indulgisse abeuntes gratulantur *x*. Et hoc est, quod sibi in visu S. Fides, ut diximus, dixerat: Mille homines, quos numquam vidisti, tibi sunt daturi, finitum numerum, ut mos est in Scripturis, pro infinito ponens.

et sibi ab hero
suo rursus
mal: metuens
mox aufugit,
* Lab. ei in
corde* Lab. ad
plenum

E

u* forte suppl.
haberet*x*

16 Porro denique, ut fiat notior locoque stabilior, dudum bonæ memoriæ Arlaldus *y* abbas defunctus, concorsque fratrum sententia distrahendæ ceræ, quæ ibidem copiosiore Dei manu superabundat, eundem præficiunt. Unde cum multiplicem quæstum coegisset, cœpit, ut est humanum ingenium, insolescere, nactusque sui animi incestam mulierem, continuo facti in se miraculi dignitatem oblivioni dedit: sed et, ne id inultum auferret, repente sanctæ Virginis ultrix affuit damnatio, quæ uno oculorum hominem cecato, non tamen penitus eradicatedo, ad penitentiam reduxit remedium, lumini de integro restituens. Mox vero idem, ubi iterum atque iterum in consuetum relaberetur volutabrum, divino ultimine* consecuto, unius oculi lumen amittebat, penitensque recuperabat, quod quoties jam evenerit, totidem miraculorum capitula, nisi fuisset nobis studium vitandæ nimietatis, prænotare potuissemus. Ad postremum vero, cum in ipsam sine intermissione incidisset, utriusque oculi officio caruit. Quocirca ut perfectius delicta pœniteret *z*, attonsa barba, coronato capite, clericatus se mancipavit ordini *aa*; quam rem licet idiota et illiteratus fecisset, tamen id ita divinæ pietati sedit, ut oculorum visum resumere meruisset. Idem tamen, post tot castigationum flagella impatiens libidinis, in idem cœnum corruisse dicitur nulla tamen corporali succedente vindicta. Is igitur jam senex, ob turpis actionis facta ad summam vilitatem inopiamque redactus, nunc fratrum

at Conchas,
dein reduci-
tur, ubi varia
in eo sunt
miracula.*y*

F

* i. e. divina
ultione*z**aa*

A trum publica alitur alimonia, contentusque modico et plerumque vespertino salario, gaudet famis tantum refocillatione, totius levitatis molestia securus.

Nihil in hac narratione a se confictum, at multis gentibus comperita

bb cc dd

17 Testor itaque divinæ providentiæ veritatem, absque ullo mendacii furo, ut in hac continetur scriptura, ab ipsius Witberti ore accepisse, neque me decoris causa plus æquo addidisse, neque reor insuper, me inultum posse abire, si ipsum Dei dilectam et perpetuam amicum S. Fidem mendacis favore stili gaudere puto, quam constat pro veritate, quæ Christus est, funestam martyrii subiisse sententiam. Denique cum constat, nonnullos, quorum auctoritas satis recipitur idonea, res prodigiosas, quamvis sua ætate multo antiquiores, unius tantum relatoris, qui rei gestæ tamen non interfuerit, ore contentos solertissima descripsisse cura, cur ergo rem, mea ætate actam, quam et ipse oculis vidi, cuique Arvernia *bb*, Rotenica *cc*, Tolosanaque *dd* patria cæterique id locorum populi testimonium præbent invincibile, quantum ad nostræ professionis officium a perpetua memoria vacare patiar? præsertim cum ipsa, ut dudum præmissimus, scriptorum negligentia, ut tantillus homunculus tam periculosam tamque arduam præsumat materiam, pene violenter cogat.

se scripsisse, protestatur Bernardus.

18 Nam sicubi in hac patria vel rarus divulgaretur grammaticus, nescio, pigritiæ ignavia, an dictandi ignorantia (si quidem artis professione permulti gloriantur, qui se tales ipso effectu minime produunt) tale quid describere vel sponte neglexit, vel ignorat omnino sui ingenii ingratus. Idcirco ego decrevi potius insimulari audaciæ, quam negligentia incurrere noxam, dum id modo recenti veritate studeo annotare litteris, quod nullatenus potuisset, si scribendum posteritati servaretur, absque calumnia dubietatis vel damno veritatis haberi: quæ res ut ex omni parte dubietate careret, non statim, ubi sæpe dictus Witbertus oculis privatus extitit, illum divina miseratio sanavit, verum, ut supradictum est, toto anno a salute suspendit, arteque etiam scurrilitatis compluribus suis provincialibus oculis captum notavit, notatumque cunctis ad ultimum sanavit; in quo nihil eo inferius gestum est miraculum, quod in Evangelio de cæco nato legitur, et etiam multo mirabilius; siquidem ipsa Veritas sequaces suos majora utique, quam se, facturos esse, promiserit, inquiens: « Qui credit in me, opera, quæ ego facio, et ipse faciet, et majora horum faciet, quia ego ad Patrem vado *ee*. »

ANNONATA.

a Pagus Ruthenicus, seu, uti Bernardus scribit, Rotenicus, teste Valesio in *Notitia Galliarum pag. 492*, nunc duas dioceses continet, Segodunensem veterem ac Vabrensem recentiorum; et in Superiorem Inferioremque dividitur, sive in montanum ac planum. Superior vocatur LE HAUT ROUEGUE; Inferior LE BAS ROUEGUE. Porro Conchensem locum in Ruthenica, ut vocant, Marchia Inferiori situm esse, scribit in suo *Lexico Geographico Bruzen la Martiniere tom. VII, pag. 223*.

b Sacramentum Confirmationis indicat Bernardus. Fuit itaque Geraldus ille Witberti sui consanguinei in Confirmationis Sacramento pa-

trinus, unde et infra Witbertus illius filiolus, Gallice fillieul, nuncupatur.

AUCTORE
BERNARDO.

c Vigilia, inquit apud Cangium Joannes de Janua, dicitur dies profestus, scilicet dies primus ante festum, quia tunc in sero vigiliæ vacamus; imo tota etiam nocte populum in solemnioribus vigiliis vigilare in Dei laudibus soluisse, ibidem tradit Honorius Augustodunensis. Addit vero Bernardus de lucubratione, ut significet, non sine luminum splendore S. Fidis, uti et aliorum Sanctorum, vigiliis celebratas fuisse.

d Non tantum ii, qui ad sanctum Petrum pie peregrinationis causa Romam tendebant, sed quibus peregrini, olim hac voce designabantur. Ita etiam Vasconum lingua Romini vocatur, qui Gallice pelerin: et Rominage eodem idiomate pro pelerinage adhibetur. Plura de hac re vide apud Cangium verbo Romeus.

e Vide Calmeti *Dictionarium Biblicum* verbo Zelotypia et verbo Adulterium.

f In editione Labbeana desunt sequentes 14 lineæ ad usque Quod tamen.

g Id est, heri seu domini sui Geraldus. Frequenter autem a mediæ ævi scriptoribus heros seu dominos seniorum nomine designatos fuisse, ex *Lexico Cangii*, verbo senior, satis superque liquet.

h De arte joculari seu potius de jocularibus qui mimi seu histriones erant, vide Cangium hoc verbo ejusque *Supplementum a Carpenterio editum*. Porro cum Witbertus ille tum oculis careret, haud facile alias, quam cantoris partes, inter hujusmodi homines agere potuit. Quam vero quæstuosum olim hoc fuerit officium, ex *Lexico Cangii*, verbo Ministellus col. 771 facile conjicias.

i De juniore nostræ Martyris ætate agunt antiqua ejus Acta pag. 288, et rursus hic infra de ea sermo est, uti et cap. seq., ubi S. Fides sub forma decennis puellæ apparuisse narratur.

k Sequens numerus totus abest a Labbeana editione, fortassis studio prætermisus quod nihil historici contineat. Ceterum videtur Bernardus S. Gregorium Magnum imitatus hic fuisse, qui simili fere modo in *Homilia xxxi in Evangelia de angelo, stola candida cooperto et in dextris ad sepulcrum Domini sedente, ratiocinatur*.

l Quadrivium seu Quadrivium eodem omnino sensu adhibet S. Hieronymus *Epistola 25, cap. 1*.

m Legendum puto; puramque Christo obtulit holocaustam hostiam, vel purumque Christo obtulit holocaustum.

n Id est, sine vitio, sine defectu; nisi forte legendum sit inviolabiliter.

o Usitatissimum Gallis fuit, ut Sanctas dominæ aut heræ nomine, Sanctos vero Domini titulo compellarent; idemque mos necdum ubique exolevit.

p Mirificæ machinæ theca, de qua in *Commentario num. 37* egimus, fortasse pro altaris tabula tunc fuit, in qua sacerdos celebrabat.

q Parochiam seu vicum nomine Spariacum, Conchensi cænobio sat vicinum, neque apud Hadrianum Valesium in *Notitia Galliarum*, neque in *Indicibus geographicis Bouqueti* aliorumque, neque in *geographicis Tabulis*, quas habemus, invenire potui.

r Denarium et nummum promiscue quandoque sumi, recte Cangium in *Lexico*, verbo Denarius, animadvertit, confirmaturque Bernardi nostri testimonio, quo mox subdit, prolatos sex nummos cum obolo eum, quem in visione Witbertus

AUCTORE
BERNARDO.

tus acceperat, denariorum numerum uno obolo superasse. Plura de Denariis obolisque vide apud laudatum Cangium.

s Auream S. Fidis imaginem, de qua in Commentario num. 56 et 57 egimus, Bernardus hic designat; quæ fortassis festo sanctæ Martyris die supra altare, ubi reliqua corporis ejus pars condita erat, fidelium venerationi exponi solebat.

t Bacca lauri sunt minutiores lauri fructus, ejusdem fere magnitudinis ac cerasa minora.

u Miles, id est, vir nobilis, uti ex subsequentibus abunde patet. Plura de hoc nomine videat curiosus lector apud Cangium in Lexico.

x In editione Labbeana desunt sequentia usque ad voces Quæ res sub medium num. 18.

y Araldus is idem est Conchensis abbas, qui tom. I Gallie Christianæ auct. col. 240 Arnaldus vocatur, qui, uti ex Bernardi verbis colligi datur, ante sæculi X exitum defunctus fuerit.

z Ita etiam Arbonius verbo poenitere personaliter utitur, ita loquens in Psalmum 37: In quo (Domino) præterita poenitemus, præsentia corrigimus.

aa Suscepto, ut conjicio, Ostiarius aliove ex B Minoribus Ordine.

bb Arvernia patria seu Alvernia, Gallice l'Auvergne, est provincia ampla regni Franciæ, ubi alias Arverni, populi Aquitaniæ, fere in regni medietate, habens a Septentrione Borbonensem provinciam, ab Oriente Forisiensem comitatum, ab Occidente Marchiam et Lemovicensem provinciam, et a Meridie Ruthenensem cum agro Gabalitano. Ita Baudrandus in Lexico Geographico, apud quem plura de ea regione videsis.

cc Vide, quæ superius lit. a de pago Ruthenico diximus, quibus ex Baudrando hæc addere placuit: Ruthenensis provincia terminatur a Meridie Occitania, ab Ortu Gabalis, a Septentrione Alvernia Inferiori, et ab Occasu Cadurensi provincia.

dd An Bernardus per Tolosanam patriam indicare voluerit Vasconiam Tolosanam, de qua Baudrandus tom. II, pag. 361; an ipsam Tolosam celebrem Gallie Narbonensis urbem, indubitanter edicere non audeo; quamquam inclinet animus, ut credam, Tolosanum seu agrum, seu comitatum potius, quam solam urbem, ab eo hic designatum fuisse. Ceterum, cum non tantum ex ipso Wüberto, in quo prodigia hæc facta sunt, Bernardus ea, quæ refert, acceperit, sed etiam ad trium provinciarum aliorumque populorum, quibus Wübertus notus fuit, testimonium provocet, atque insuper Deum testem appellet, se absque ullo mendacii furo, rem, ut audivit, enarrasse, non video, cur illi, tametsi mira insolitaque narranti, fidem denegemus, uti et in Commentario num. ultimo monui.

ee Verba sunt Christi apud Joannem cap. 14, v. 12.

CAPUT II.

De Gerberto simile miraculum a.

Et quia bonitas Dei recta desideria perficit, vota que fidelium semper accumulatur, eventit, divina disponente providentia, ut, quod in uno dudum videndi cupidus expetieram, nunc quoque idem incredibile dictu etiam præter spem in duobus videam. Video, inquam, Gerbertum parisi miraculi novitate mutilata ora reformatum, cujus mentionem si in præcedenti epistola non fecerim, nullum scrupulo pungat; nam cum de Witberto, mihi nominatim quæsito, primum dictarem, neque prorsus ullo modo, donec exoccupatus essem ex uno, miraculum aliud audire decrevissem, accidit, uti in clausula jam pene exacti miraculi ignotum inopinatumque mihi offerrent et hunc Gerbertum; scilicet ille prior multo celebriore fama divulgatus habetur, utpote transmissis jam circiter sex lustris b, ex quo sibi juveni res hujusmodi acciderit. Alter vero, de quo nunc sermonem præ manibus habemus, non plus triennio sibi præterisse asserit.

20 Hujus rei veritatem quot argumentis sollicitus indagaverim, tedious nimis est revolvare; nam præter testimonium illorum, qui mihi parati vel super sanctæ Martyris pignora jurare, vel judicium ignitum c gerere adistunt, videas adhuc antiquas stigmatum cicatrices scissæque cutis circa oculos deformitatem horrere; scilicet et res obscuro noctis initio gesta fuerat, at ipse caput improborum manibus subducens hac illaque agitabat; unde illæ plagæ, quas tunc ante oculorum effosionem suscepit, prædictorum testium dietis fidem dant ampliorem. Nulli ergo de veritate ambigendum, nec æstimet quis, inexacta narrare me, sive de corde meo quidquam falsi excogitare, nec * fantasticum spiritum imitari, ubi Deus debet nominari: alioquin satius mihi esset omnino silere, quam verbum Dei fallacia adulterare. Quod autem proposui, hujusmodi est.

21 Erat quidam Unigo d in pago Aniciensium, regens castrum, vocabulo Calmilliacum, vir inhumanissimus, ingenioque ferocissimo. Hic cum aliquando consuetæ crudelitatis tyrannide tres viros de terra S. Mariæ Aniciensis ecclesiæ e indigna captione teneret, neque eos jam, nisi suspensio, inde evasuros, obnixè protervo dereraret juramento, vel potius, ut rei mox docebit exitus, pejeraret, accidit, ut quidam Gerbertus, pro ordine suo haud obscura opinione, ante nervum f, quo pedibus tenebantur, pertransiret solus; quem quia virum misericordiæ noverant, utpote qui jam aliquot hujusmodi ob solius Dei amorem propriis pecuniis redemisset, una voce exclamantes efflagitant, uti pro amore Christi sanctæque ejusdem Genetricis Mariæ unaque S. Fidis martyris sibi quantocius, ne perirent, si quæ posset, subveniret. Is autem jam tunc anno transacto, dum per pagum Rotenicum in expeditione pergeret, per sanctam Fidem, non quidem

CAPIT. II.
Narrationi
sue fidem

E

varii titulis
conciat Ber-
nardus.

c

* an vel?

F

Dum Gerber-
tus tres viros,
injuste detentus,

d

e

f

